

Arbejdsmarkedet under & efter krisen

Kriser får nyuddannede til at droppe deres fag - det koster i lønposen

Analysen viser, at kriser på arbejdsmarkedet får nyuddannede til at acceptere jobs, som de i virkeligheden er overkvalificerede til. Resultatet er, at de nyuddannede får en lavere løn end ellers, og at deres tillærte kvalifikationer ikke bliver brugt. Dårlige konjunkturer er dermed med til at ødelægge strukturerne på arbejdsmarkedet. I sidste ende går både samfundet og den enkelte nemlig glip af den gevinst, som uddannelsen skulle have kastet af sig.

af privatøkonom **Mie Dalskov** og stud.polit. **Ask Holme**

15. august 2010

Analysens hovedkonklusioner

- Ledigheden for nyuddannede er mere følsom over for ændringer i konjunkturerne end den generelle ledighed. Det betyder, at nyuddannede er markant mere udsatte, når økonomiske kriser rammer arbejdsmarkedet, og ledigheden stiger.
- En af konsekvenserne af en høj dimittendledighed er, at nyuddannede er tvunget til at acceptere jobs, som de i virkeligheden er overkvalificerede til. På den måde kan konjunkturerne være med til at ødelægge strukturerne på arbejdsmarkedet.
- Det faktum, at nyuddannede ikke får job, der hvor deres uddannelse var tiltænkt, vil ofte resultere i en lavere løn til dimittender under lavkonjunkturer. Dermed bliver skatteindtægterne også mindre. Samlet set koster det samfundet og den enkelte dyrt, hvis nyuddannede accepterer et arbejde, som de er overkvalificerede til.

Kontakt

Privatøkonom

Mie Dalskov

Tlf. 33 55 77 20

Mobil 42 42 90 18

md@ae.dk

Kommunikationschef

Janus Breck

Tlf. 33 55 77 25

Mobil 40 61 34 38

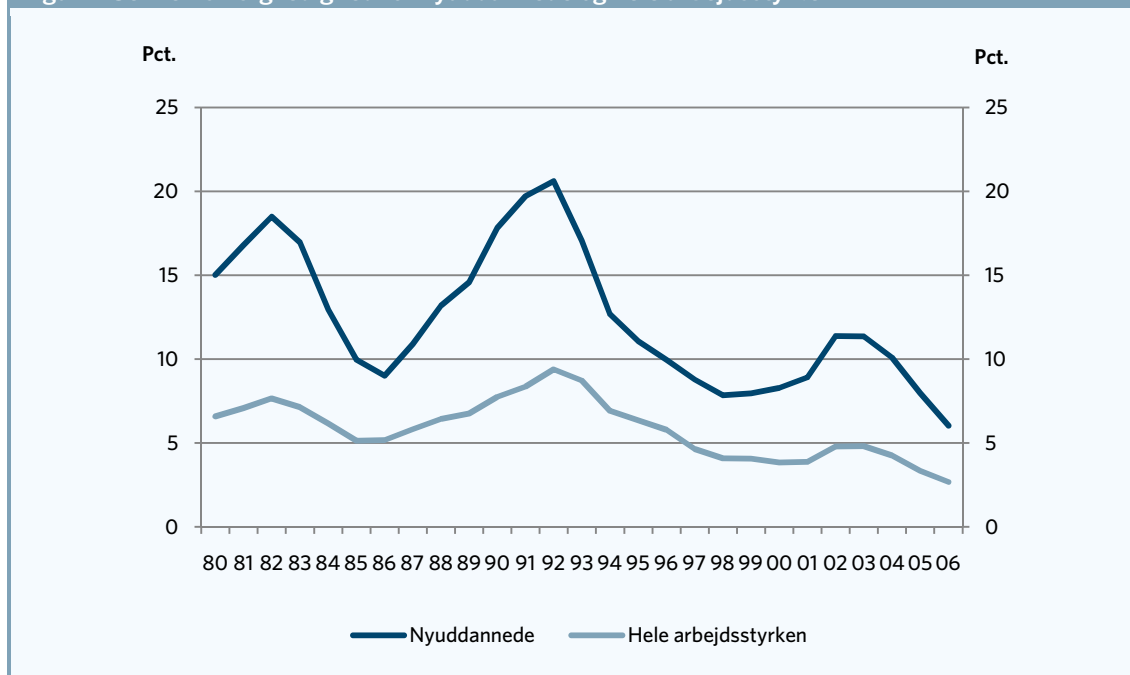
jb@ae.dk

Nyuddannede rammes hårdt under økonomiske kriser

Når der er krise på arbejdsmarkedet, er det typisk de nyuddannede, der står bagerst i jobkøen. Forklaringen er, at det generelt er vanskeligere at finde job, hvis arbejdsmarkedserfaringen er lav.

Figur 1 viser ledigheden for nyuddannede og ledigheden for alle i arbejdsstyrken med en kompetencegivende uddannelse. Som det ses, ligger ledigheden for nyuddannede markant højere end den generelle ledighed i alle årene siden 1980. Størrelsesforholdet vidner endda om, at ledigheden blandt nyuddannede til tider er dobbelt så høj som ledigheden for den del af arbejdsstyrken, der har de samme uddannelser.

Figur 1. Gennemsnitlig ledighed for nyuddannede og hele arbejdsstyrken

Anm.: Figuren viser den gennemsnitlige årsledighedsgrad året efter endt uddannelse for nyuddannede og den gennemsnitlige ledighedsgrad i arbejdsstyrken for alle med enten en erhvervsfaglig uddannelse eller en videregående uddannelse. Figuren er fordelt på årgange, således at "1980" viser den gennemsnitlige ledighedsgrad for nyuddannede og uddannede i arbejdsstyrken i 1981.

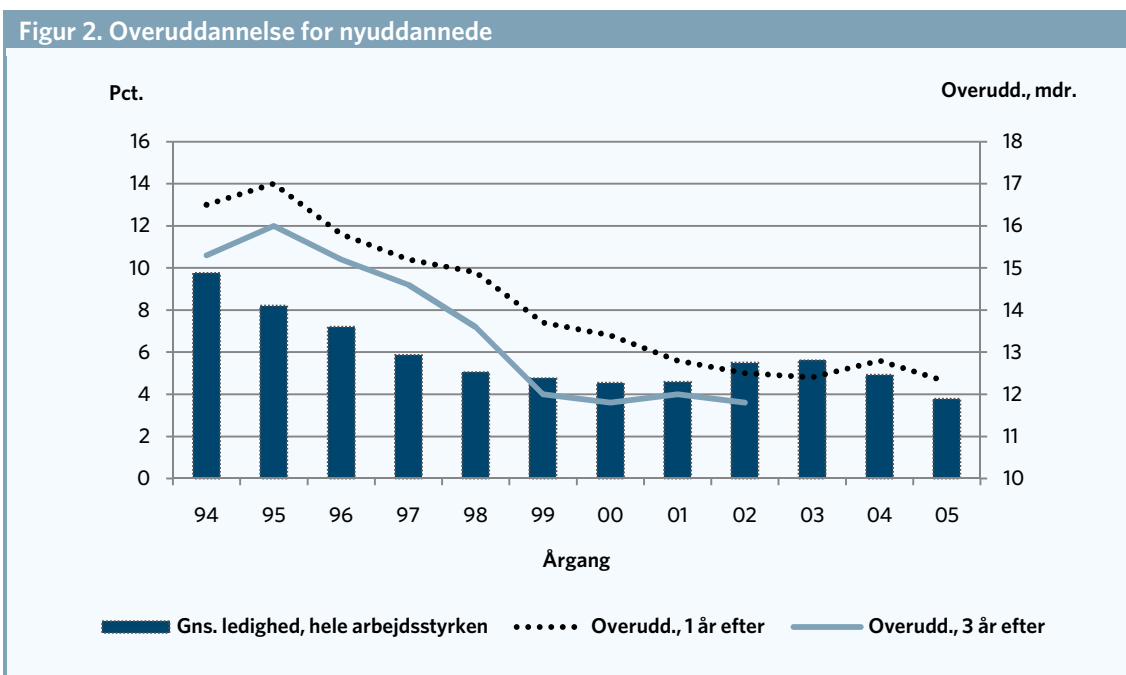
Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registerdata (2008).

Kriser får nyuddannede til at acceptere jobs, som de er overkvalificerede til

Høj ledighed betyder, at det er sværere for de nyuddannede at finde arbejde. En afledt effekt af den høje ledighed er derfor, at en del nyuddannede søger job uden for deres kerneområde, selvom det betyder, at den enkelte tager et job, som vedkommende er overuddannet til. På den måde kan konjunkturerne være med til at ødelægge strukturerne på arbejdsmarkedet.

Når en færdiguddannet ingeniør kommer ud på arbejdsmarkedet, er det meningen, at vedkommende skal arbejde inden for faget og derigennem skabe produktivitet. Det, at eksempelvis ingeniører i stedet søger job som lokomotivførere, lærervikar eller taxachauffør, er derfor medvirkende til ændringer i strukturerne på arbejdsmarkedet. I sidste ende går både samfundet og den enkelte glip af den gevinst, som uddannelsen skulle have kastet af sig. En måde at belyse overuddannelse på er at undersøge, om nyuddannede i arbejde har en højere uddannelse end normalt inden for jobbet.

Figur 2 viser antal måneders overuddannelse for alle nyuddannede. Som det fremgår, har nyuddannede året efter endt uddannelse generelt en længere uddannelse end normalt for de jobs, som de varetager. I gennemsnit har en nyuddannet haft 14 måneders overuddannelse i perioden 1994-2005. Som det fremgår af figuren, falder graden af overuddannelsen henover 1990'erne i takt med det økonomiske opsving. Dette tyder på, at den høje ledighed i begyndelsen af 1990'erne har fået de nyuddannede til at søge arbejde, som de i virkeligheden var overkvalificerede til.

Anm.: Graden af overuddannelse er målt som forskellen mellem uddannelseslængden for en nyanset dimittend og den gennemsnitlige uddannelseslængde i den jobfunktion, som den pågældende varetager. Den gennemsnitlige uddannelseslængde pr. jobfunktion er regnet hvert år for alle beskæftigede, og viser derfor den typiske uddannelseslængde i jobbet. Figuren er opdelt på årgange og omfatter nyuddannede, der er i beskæftigelse og har oplysninger om jobfunktion. Uddannelseslængden er beregnet af Danmarks Statistik for hver enkelt uddannelse, som den normerede studietid for den aktuelle uddannelse samt for den adgangsgivende eksamen. Ledigheden i figuren vedrører året efter endt uddannelse. Kilde: AE på baggrund af Danmark Statistiks registerdata (2008).

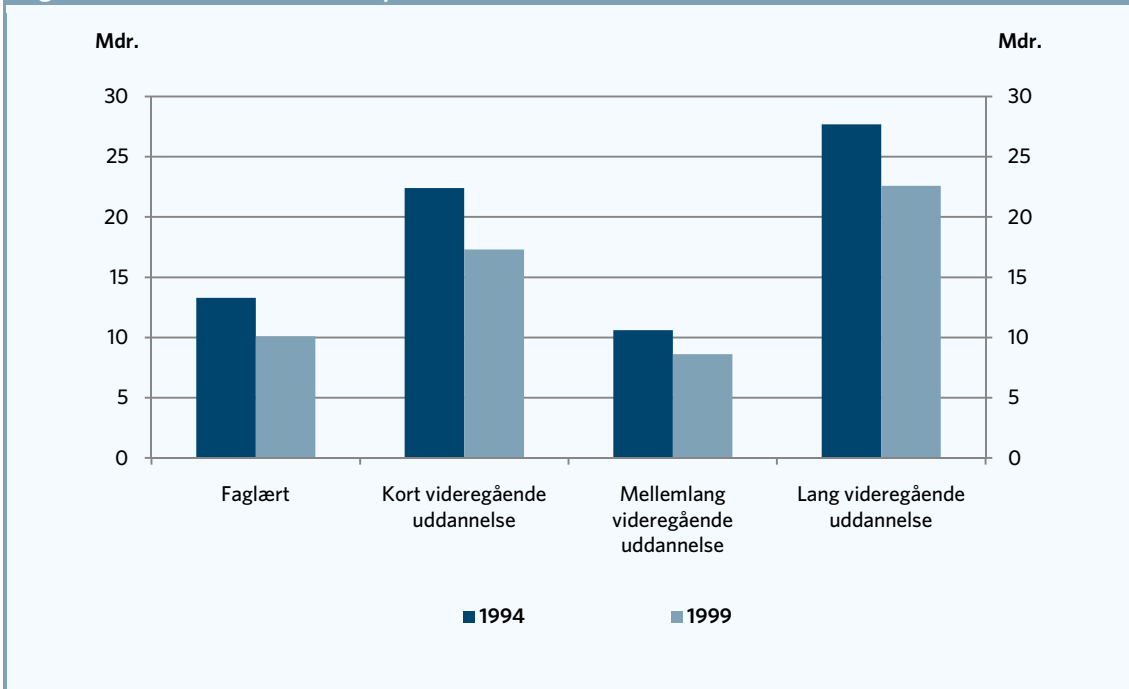
Samme mønster gør sig gældende, når man ser på overuddannelsen tre år efter uddannelsesafslutning – selvom den gennemsnitlige grad af overuddannelse er en smule mindre. Jo længere den enkelte har været uddannet, des bedre match kommer der mellem uddannelse og job. En forklaring kan være, at de nyuddannede efter nogle års søgning har fundet det job, der passer til deres uddannelse.

I 2002-03, hvor ledigheden var stigende, oplevede man ikke den stigning i graden af "overuddannelse", som man kunne forvente. Ganske vist er der tale om en lille stigning i overuddannelsen, men den er ikke markant. Forklaringen kan være, at ledigheden i 2002-03 ikke nåede op på et niveau, der var nær så højt som under lavkonjunkturen i begyndelsen af 1990'erne.

Akademikere har størst tendens til at være "overuddannede"

Der er stor forskel på graden af overuddannelse på de forskellige uddannelser. Figur 3 viser overuddannelsen året efter endt uddannelse fordelt på uddannelse for årgang 1994 og 1999. Graden af overuddannelse er størst for akademikere og mindst for erhvervsuddannelserne. Forklaringen er, at det er nemmere for personer med en høj uddannelse at finde et job, der ikke kræver så meget uddannelse. Man kan sige, at de højest uddannede har flere muligheder.

Figur 3. Overuddannelse fordelt på uddannelse

Anm.: Figuren viser antal måneders overuddannelse året efter endt uddannelse fordelt på årgang. "1994" viser overuddannelsen for nyuddannede i arbejde i 1995.

Kilde: AE på baggrund af Danmark Statistiks registerdata (2008).

Som figur 3 viser, havde en nyuddannet med en erhvervsfaglig uddannelse i 1994 i gennemsnit en uddannelse, der var 13 måneder længere end normalen for de job, som de faglærte varetog. I 1999 var graden af overuddannelse faldet med 3 måneder, og et bedre økonomisk klima med lavere ledighed har gjort matchet bedre for de faglærte.

Faldet i overuddannelse er endnu mere markant for de korte og de lange videregående uddannelser, hvor graden af overuddannelse er faldet med 5 måneder fra 1994 til 1999. Dette tyder på, at jobsøgningen for dimittender med korte og lange videregående er særlig følsom over for konjunkturerne. Blandt nyuddannede med mellemlange uddannelser er der ikke nær så store udsving i overuddannelse.

Helt ned på enkeltuddannelser er det især de tekniske uddannelser, der oplever at må finde job uden for deres normale område. Tabel 1 viser overuddannelsen på udvalgte uddannelser i 1994. 1994 var overuddannelsen blandt maskinarbejdere på knap 1,5 år. Den faktiske uddannelseslængde for maskinarbejdere er 13,5 år, når der regnes med 9 år i grundskolen og 4,5 år på teknisk skole, men den typiske uddannelseslængde i befolkningen for personer med samme job, som de nyuddannede maskinarbejdere varetog, havde en uddannelseslængden på 12 år.

Tabel 1. Overuddannelse på udvalgte uddannelser, 1994

	Faktisk uddannelseslængde for nyuddannede	Gns. uddannelseslængde for besk. i samme jobtype	Overuddannelse
	Antal år		
Maskinarbejder, faglært	13,5	12,0	1,4
Elektriker, faglært	13,5	12,2	1,3
Datamatik/merkonom, KVVU	14,3	12,5	1,8
Tekniker, KVVU	15,1	12,4	2,6
Bygningskonstruktør, MVU	15,5	12,8	2,7
Diplomingeniør, MVU	15,1	14,5	0,6
Arkitekt, LVU	17,0	15,3	1,7
Civilingeniør, LVU	17,0	14,7	2,3
Jura/statskundskab, LVU	17,0	15,3	1,7
Økonomi, LVU	17,0	13,7	3,3

Anm: Uddannelseslængden er beregnet af Danmarks Statistik for hver enkelt uddannelse, som den normerede studietid for den aktuelle uddannelse samt for den adgangsgivende eksamen.

Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiksregisterdata (2008).

Jobvalg under uddannelsesniveau koster i lønningsposen

Nyuddannede, der søger arbejde uden for deres normalområde, vil typisk opnå en lavere lønindkomst end normalt. Baggrunden er, at de nyuddannede ikke udnytter deres kompetencer i samme omfang som ellers ved at tage et job, som de er overkvalificerede til. En måde at måle konsekvenserne af disse karriereskift er at se på lønindkomsten for nyuddannede med samme uddannelser over forskellige perioder.

Nedenfor er lønindkomsten for fuldtidsansatte lønmodtagere undersøgt 3 år efter uddannelsesafslutning. Der ses på de nyuddannede dimittender fra årgang 1992, der var ledige året efter, og på alle i årgang 1996. Gruppen af dimittender fra 1992 er valgt, fordi det netop er dem, der er ramt af den massive lavkonjunktur i halvfemserne, mens årgang 1996 er en årgang af dimittender, der har haft lettere ved at finde et arbejde, der passer med deres kvalifikationer. Resultaterne er vist i tabel 2.

De nyuddannede tømrere, der blev færdiguddannet i 1992 og var ledige året efter, har i typisk opnået en lønindkomst, der var 10 procent lavere tre år efter uddannelsesafslutning sammenlignet med årgang 1996. Den lavere løn er sket på trods af, at begge grupper er i beskæftigelse, så forklaringen må findes i andre faktorer, der indgår i løndannelsen, som f.eks. erhvervs erfaring. Alt andet lige giver det mindre erfaring at begynde sin karriere som ledig eller i et job, hvor man ikke udnytter sine kompetencer, og samlet set viser tabel 8, at de, der ryger ud i ledighed under en lavkonjunktur direkte efter deres uddannelsesafslutning, ikke når at komme op på den samme løn som dem, der uddannes under en højkonjunktur. Det har således længere rækkende konsekvenser for den enkelte at blive færdiguddannet under en lavkonjunktur, hvis man bliver ledig.

Tabel 2. Typisk lønindkomst for nyuddannede tre år efter endt uddannelse

	Lønindkomst i 1995 for årgang 1992 (ledige året efter)	Lønindkomst i 1999 for årgang 1996 (hele årgangen)	Lønforskel
	kr.		Pct.
Tømrer/snedker, faglært	212.042,3	233.823,0	10,3
Elektriker, faglært	227.267,9	255.006,0	12,2
Datamatik/merkonom, KVVU	226.535,8	280.590,0	23,9
Tekniker, KVVU	227.023,6	266.205,0	17,3
Diplomingeniør, MVU	264.671,7	310.646,0	17,4
Bygningskonstruktør, MVU	244.796,6	279.064,0	14,0
Økonomi, LVU	246.744,9	339.964,0	37,8
Jura/statskundskab, LVU	243.786,5	305.585,0	25,3
Civilingeniør, LVU	267.656,7	333.074,0	24,4
Arkitekt, LVU	236.100,2	278.249,0	17,9

Anm: Tabellen viser den medianlønnen (dvs. den typiske indkomst) målt i 1999-priser for fuldtidsansatte lønmodtagere. Lønindkomsten i 1995 er fremskrevet ved hjælp af den faktiske lønstigning mellem 1995 og 1999 for hver uddannelsesgruppe.
 Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registerdata (2008).

En vigtig pointe, når man taler om ledighed blandt nyuddannede, er dog, at uddannelse altid betaler sig. AE har regnet på, at selv med lange ledighedsperioder efter endt uddannelse, så er uddannelse stadig en guldrandet forretning. Personer med en uddannelse i bagagen har nemlig markant højere indkomst og bedre arbejdsmarkedstilknytning end personer uden uddannelse, hvorfor et par års ledighed ikke ødelægger de gunstige gevinster af uddannelsen. Ledighed efter endt uddannelse kan betragtes som en midlertidig pause i livsindkomsten.

Brug for målrettet beskæftigelsesindsats under kriser, der rammer arbejdsmarkedet

Som analysen viser, kan dårlige konjunkturer være med til at ødelægge strukturerne på arbejdsmarkedet. Høj ledighed får arbejdsløsheden til at stige endnu mere blandt nyuddannede, og konsekvensen er, at nyuddannede enten går ledige eller må tage et job, som de virkeligheden er overuddannede til. Dermed skubbes der til strukturerne på arbejdsmarkedet. Samlet set udmønter dette sig i økonomiske tab - både for den enkelte og for samfundet. Den enkelte går enten helt eller delvis glip af lønindkomst, mens samfundet går glip af de høje skatteindtægter og den høje produktivitet, som man kunne forvente at få ved et perfekt match mellem uddannelse og job. Kort sagt anvendes ressourcerne ikke på den mest optimale måde, og det koster dyrt både for samfundet og for den enkelte nyuddannede.

Derfor er det vigtigt, at beskæftigelsesindsatsen under lavkonjunkturer målrettes. Som det ser ud nu, er det eneste regeringen har gjort i forhold til at imødegå ledigheden blandt nyuddannede at lave en række ekstra kurser på landets universiteter samt oprette en pulje til målrettede ordninger i jobcentre for faglærte. Opgørelser fra Århus Universitet viser imidlertid, at de nyuddannede ikke benytter sig af forløbene. Tidligst fra efteråret 2010 regner man med, at der er fyldt op på holdene, hvilket betyder, at 1½-års-dimittender ikke har fået muligheden for at deltage i lignende ordninger. Hjælpen kommer dermed for sent, og det er desuden usikkert, om det hjælper på beskæftigelseschancerne med mere uddannelse for de nyuddannede, der jo netop har gennemført en uddannelse.

De regler, der gælder for nyuddannede ledige, er de samme som dem, der gælder for ledige generelt. Unge under 30 år skal have tilbud om aktiveringen inden for 13 uger, mens ledige over 30 år kan gå ledige op til 9 måneder. Som det ser ud nu, leverer regeringen ikke varen, idet kun halvdelen af de unge får et aktiveringstilbud til tiden.

Den vage indsats over for nyuddannede skal ses i lyset af, at der er enighed om, at praktisk jobtræning er et langt mere effektivt redskab for at få nyuddannede i arbejde. Tidligere har man haft den såkaldte *isbryderordning*, hvor akademikere kunne ansættes i virksomheder, der ikke før har haft ansatte med samme uddannelsesbaggrund. Lignende tilbud er, hvad der er brug for i den nuværende situation. Ledige nyuddannede har ikke brug for mere uddannelse, men derimod et job.